

Fůryová, Klára

Románský kostol v Rákoši

Archaeologia historica. 2011, vol. 36, iss. 2, pp. 423-430

ISSN 0231-5823 (print); ISSN 2336-4386 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/128213>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Románsky kostol v Rákoši

KLÁRA FŮRYOVÁ

Abstrakt: Archeologickým výskumom kostola Najsvätejšej Trojice v obci Rákoš sa zistilo, že objekt spomínaný v písomných správach prvýkrát v roku 1318 vznikol ešte pred koncom 13. storočia. Vybudovali ho na mieste zaniknutých železiarskych pecí z 11.–12. storočia. Pôdorys pôvodnej stavby s obdĺžnikovou loďou a mierne podkovovitou apsidou sa zachoval nezmenený do súčasnosti, iba krátko po jeho výstavbe bola k severnej strane svätyne pribudovaná sakristia. V interiéri bohato zdobenom nástennými maľbami zo 14. storočia nastala zmena až v priebehu 17. storočia vybavením barokovým mobiliárom.

Kľúčové slová: Románsky kostol, obdĺžniková loď, podkovovitá apside, šachtové pece, železiarstvo, sklenený krčiaztek, keramika 17. storočia.

A Romanesque Church in Rákoš

Abstract: Archaeological research into the Church of the Holy Trinity in the village of Rákoš has shown that the building, first mentioned in written records in 1318, originated before the end of the 13th century. It was constructed on a site upon which metal-working furnaces had stood in the 11th–12th centuries. The ground plan of the church, with a rectangular nave and a horseshoe-shaped apse, has survived unchanged, with a sacristy added to the north side of the building shortly after initial construction. The interior, richly decorated with wall paintings from the 14th century, was modified in the 17th century when it was equipped with baroque furniture.

Key words: Romanesque Church – rectangular nave – horseshoe-shaped apse – shaft-like furnaces – metallurgy – glass jug – 17th-century ceramics.

Archeologické múzeum SNM na požiadanie Pamiatkového strediska v Rožňave vykonalo v roku 1990 archeologický výskum stredovekého kostola v Rákoši zasväteného Najsvätejšej Trojici. Obec sa nachádza v Revúcskej vrchovine pod vrchom Železník, známom už v stredoveku ako jedno z centier intenzívnej železiarskej činnosti. Kostol je situovaný v severnej časti obce na vyvýšenej polohe. Výskum predchádzal plánovanú, úplnú pamiatkovú obnovu architektúry (obr. 1).

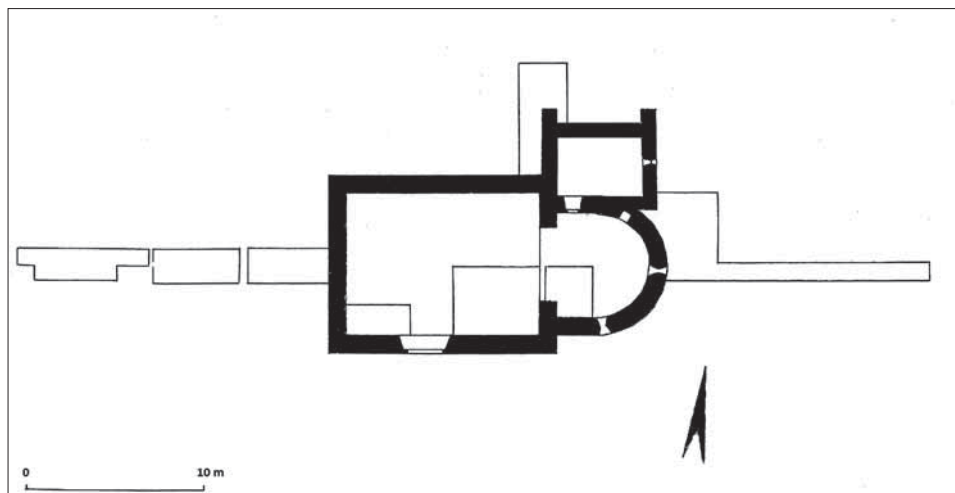
Cieľom výskumu bolo v prvom rade spresniť čas výstavby a zistiť prípadný stavebný vývoj kostola. Predmetom výskumu bol aj bezprostredný areál románskeho kostola. Vzhľadom na uvedené ciele sme práce zamerali tak na preskúmanie interiéru, ako aj exteriéru stredovekej stavby. Výskum sme zrealizovali sondážnou metódou. Základné sondy o rozmeroch 2 × 5 m sme v prípade potreby predlžovali a rozširovali na odkrytie väčšej súvislej plochy (obr. 2).

Interiér kostola bol preskúmaný pozdĺž južnej steny lode v dĺžke 8,5 m a šírke 1,5 m, v dvoch úsekoch, na západ a na východ od hlavného vchodu. Po odstránení dlážky sa ukázalo, že výplň pod dlážkou po celej ploche lode pozostáva z veľmi sypkej zeminy. Bola to miestami až 60 cm hrubá nesúdržná navážka, tehlovo maltová stavebná suť a sivá piesčitá zemina. V tejto sypkej navážke sa nachádzalo väčšie množstvo črepov maľovanej keramiky z konca 17. zo začiatku 18. storočia, glazúrované črepy z krčahov, tanierov a misiek, na ktorých sa zachovali rastlinné i figurálne motívy na bielom podklade zhotovené hnedou, zelenou a čiernou farbou (obr. 3; obr. 4). Druhú skupinu keramiky tvoria fragmenty krčahov bez plevy ozdobené červenými maľovanými líniami a vlnovkami miestami kombinovanými aj rytým dekórom (obr. 4:4–7). Výskyt tejto bohatej palety keramiky z rozhrania stredovekej a novovekej produkcie svedčí o úrovni a intenzite hrnčiarstva v tejto oblasti, ktorého po celom Uhorsku známym centrom boli neďaleké Šivetice s okolitými osadami (P. Szalay 2005, 27). Nakoľko najstarší súpis poddaných z roku 1652 už spomína veľký počet hrnčiarov v Gemeri, môžeme právom predpokladať, že tieto kvalitné výrobky pochádzajú z blízkeho okolia (Bodorová 1998, 65).

Obr. 1. Rákoš. Románsky kostol Najsvätejšej Trojice. Foto archív KPÚ Košice, pracovisko Rožňava.

Abb. 1. Rákoš. Romanische Dreifaltigkeitskirche. Foto Archiv des Denkmalmantes, Außenstelle Rožňava.

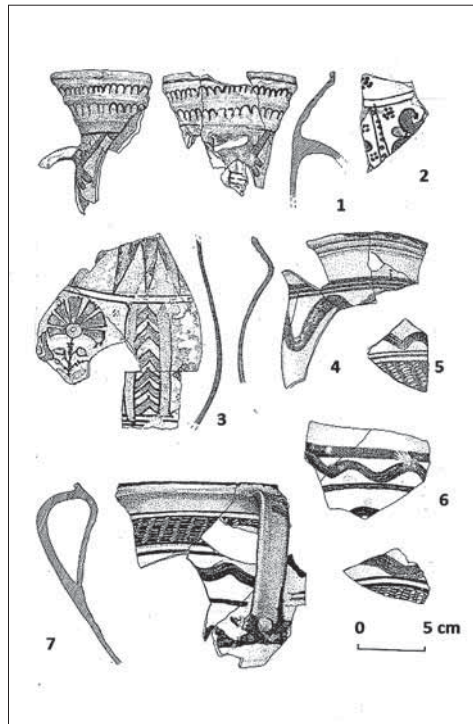
Obr. 2. Rákoš. Pôdorys kostola s vyznačením preskúmaných polôh. Kresba K. Fúryová.

Abb. 2. Rákoš. Grundriss der Kirche mit eingezeichneten Grabungsflächen. Zeichnung K. Fúryová.

V sypkej vrstve sa objavili aj kovové predmety napríklad nožnice na zrezanie knôtu, kľúč a ozdobné kovania datovateľné najskôr do 17. storočia (obr. 5). V spodných vrstvách navážky pri západnom uzávere objektu sa nachádzali aj väčšie neopracované kamene, bez bližších súvislostí. Predpokladáme, že to boli nespotrebované kusy stavebného materiálu z výstavby základov barokového oltára. Pod 60 cm hrubou navážkou sa nachádzala pevnejšia piesčito-ílovitá zemina. V tejto vrstve sa objavovali hroby, resp. silne strávené kostry dospelých jedincov. Boli umiestnené husto vedľa seba a niektoré hroby sa aj prekryvali. Hrobové jamy sa nerysovali a z kostí sa väčšinou zachovala iba časť lebky a najpevnejšie časti dlhých kostí.

Obr. 3. Rákoš. Fragменты tanierov, 17. storočie. Kresby K. Matuščíková.
 Abb. 3. Rákoš, Tellerfragmente, 17. Jhdt. Zeichnungen K. Matuščíková.

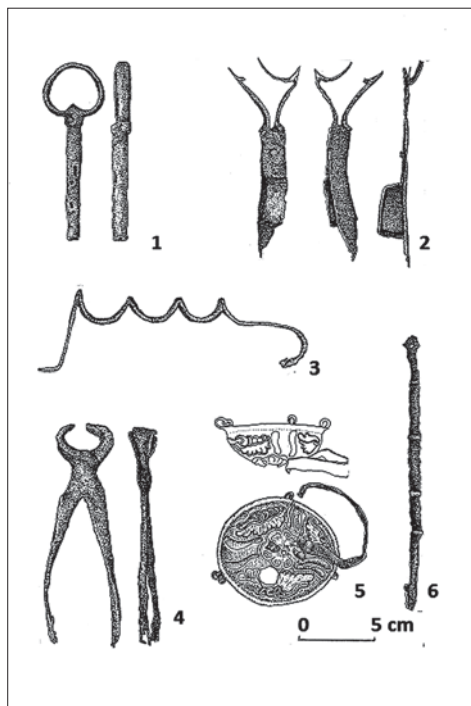
Obr. 4. Rákoš. Fragменты дзбанов, 17. стoroчie. Kresby K. Matuščíková.
 Abb. 4. Rákoš. Krugfragmente, 17. Jhdt. Zeichnungen K. Matuščíková.

Boli orientované v smere východ-západ (hlavou na západ). Datovať sa dajú nálezmi mincí Žigmunda (1387-1437) a Leopolda I. (1657-1705). V niektorých hrobch sa našli železné pracky (obr. 6:3, 4). Zistili sme hĺbku založenia obvodového muriva lode. Kamenné murivo základov siaha do hĺbky 90 cm (merané od úrovne prahu pri vchode do kostola). Základy bez zmeny šírky, materiálu a štruktúry prechádzajú v nadzemné murivo.

Tesne pri vedľajšom oltári na južnej strane, v jamke zahĺbenej do vrstvy pod novovekou navážkou, sa objavili sklenené črepy krčiazteka a neporušený hlinený pohárik (obr. 6:1, 2). Sklenený krčiaztek z čirej skloviny s rúrkovitým hrdlom, s mierne roztvoreným okrajom, baňatým telom, ktoré postupne prechádza do hrdla. Telo je nasadené na kónickú odsadenú, plnú pätku. Pásikové uško v mieste prilepenia ku krčiazteku je ozdobne zatočené (obr. 7).

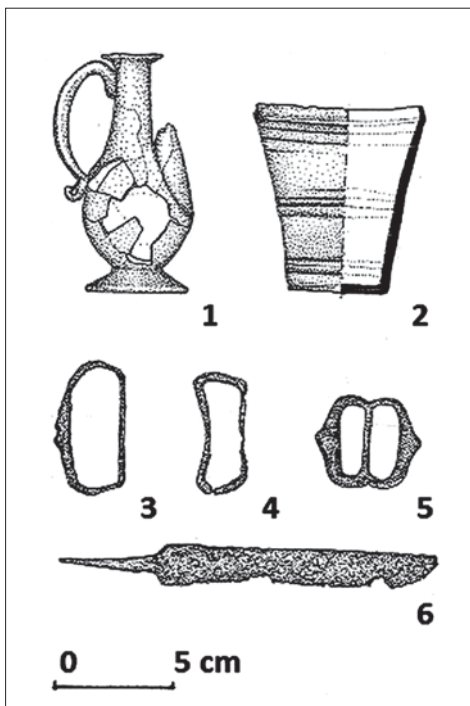
Najviac sa mu podobá dvojica krčiaztekov nájdených pri výskume zaniknutého stredovekého kostola Podhorany - Sokolníky v gotickej fáze odkrytého komplexu vo zvyškoch sakristie. Má podobné rúrkovité hrdlo, dno, ako aj spôsob pripevnenia ucha. Datujeme do konca 15. začiatku 16. storočia (Fúryová-Janovičková 1988, 621). Podobne môžeme datovať aj hlinený pohárik s lievikovite roztvoreným telom, ozdobeným plytko rytými vodorovnými ryhami. Podobné jednoduché valcovité, v strede zúžené tvary poznáme z východnej časti Slovenska (Polla 1986, obr. 110, 111). Právom môžeme predpokladať, že tieto predmety po doslúžení pri dlhšom používaní pri liturgickom obrade boli doslova pochované, v snahe uchrániť ich pred znesvätením. Liturgické predmety, ktoré sa používali pri slúžení omše, nemohli byť ani po zlomení vyhodené do smetia.

Ďalšou sondou v interiéri sa skúmala situácia v sanktuáriu, konkrétne napojenie víťazného oblúka na murivo apsidy. Pri hĺbení sondy bolo potrebné mať ohľad na stabilitu barokového oltára, pre ktorý zhotovili 30 cm hrubú základovú vrstvu z neopracovaných

Obr. 5. Rákoš. Kovové predmety 16.-17. storočie. Kresby K. Matuščíková.

Abb. 5. Rákoš. Metallgegenstände 16.-17. Jhd. Zeichnungen K. Matuščíková.

Obr. 6. Rákoš. 1 - sklenený krčiaztek; 2 - hlinený pohár; 3-5 - kovové pracky; 6 - železný nôž. Kresby K. Matuščíková.

Abb. 6. Rákoš. 1 - Glaskrug; 2 - Tonbecher; 3-5 - Metallschnallen; 6 - Eisenmesser. Zeichnungen K. Matuščíková.

kameňov pospájaných vápennou maltou. Táto vrstva mala spevniť pôvodnú, málo súdržnú navážku vyplňujúcu priestor sanktuária a zároveň vytvoriť pevný podklad pre dlažbu a základy pre mohutnú konštrukciu barokového oltára. Pod vrstvou kameňov sa nachádzajúca sypká zemina siahala hlbšie ako v lodi až do 80 miestami do 140 cm hĺbky. V tejto sypkej nesúdržnej vrstve sa aj tu nachádzali úlomky neskorostredovekej a novovekej keramiky.

Základy apsidy, podobne ako lode kostola, boli rovnakej šírky a štruktúry ako nadzemné murivo, siahali do hĺbky 100 cm. Boli zapustené do ílovitej zeminy premiešanej kúska mi dreveného uhlia a železnej trosky. Zistilo sa tiež, že základy apsidy a víťazného oblúka sú rovnako hlboko zapustené a sú navzájom previazané. V sonde sme nenarazili na hroby. Na príčine môže byť rozsiahlejšia baroková úprava priestoru, alebo aj výkop, ktorý sa zrealizoval (nie tak dávno) pred našim výskumom.

Interiér kostola je bohato vyzdobený nástennými maľbami zo 14. storočia. Za barokovou tabuľou južného oltára sa našla na stene nástenná maľba Najsvätejšej Trojice v podobe sediacej postavy s tromi tvármi, v typickej monumentálnej póze Pantokrátora so žehnajúcou pravícou a v druhej ruke s otvorenou knihou. Hlava je s tromi tvármi, štyrmi očami, kde stredná tvár má biele fúzy a dlhú bradu. Motív spojených troch tvárí sa často vyskytuje v stredovekom cirkevnom umení južných Slovanov východného obradu (Kušnierova 1995, 17). Podobné vyobrazenie Trojice sa nachádza v gotickom kostole blízkej obci Ochtiná, zdá sa však ako inšpirácia z rákošskej predlohy. V kostole v Rákoši táto maľba podľa Kušnierovej patrí k najstaršej fáze výmalby kostola, čo pripúšťa predpoklad pôvodného zasvätenia objektu Najsvätejšej Trojici.

Toto patrocínium na území Slovenska v stredoveku je zriedkavé ale nie ojedinelé. V 14. storočí boli takto zasvätené kostoly v Kráľovskom Chlmcí a v Košiciach-Šaci. Viac kostolov sa Najsvätej Trojici zasvätilo v 17. storočí a ďalšia vlna oblúbenosti tohto titulu na-

stala až na konci 19. a začiatkom 20. storočia (Hudák 1984, 340).

O bohatstve zázemia kostola v Rákoši už v stredoveku, ktoré pramenilo z prosperujúcej banickej a hutníckej činnosti už v stredoveku, svedčí bohatá výzdoba interiéru nástennými maľbami od 14. storočia takmer po celej ploche stien svätyne ako aj lode. Dominantná je scéna posledného súdu na severnej stene oproti vchodu, cyklus ladislavskej legendy ako aj viaceré postavy svätcov (Togner 1989, 147, 178–179).

Výskumom v interiéri sa dospelo k niekoľkým zisteniam: Celý kostol, obdĺžniková loď s polkruhovou apsidou, bol vybudovaný v jednej stavebnej fáze naraz. Pôvodná pôdorysná dispozícia sa od stredoveku nezmenila. Svedčí o tom rovnaký charakter základov lode, apsidy, nadzemného obvodového muriva a skutočnosť, že základy i murivo lode a apsidy sú previazané. V stredoveku v kostole sa pochovávalo. Zistené hroby boli zapustené do podlažia. Výskumom sa zachytila iba najspodnejšia vrstva hrobov. Nad hrobmi sa nachádzala 60–80 cm hrubá jednoliata sypká navážka, ktorá vznikla počas barokovej úpravy interiéru. Začiatkom 18. storočia kostol zariadili novým veľmi honosným mobiliárom, oltármi a kazateľnicou (Kušnierová 1993, 10–11). Pri tejto príležitosti vymenili aj dlažbu, alebo dlážku a to veľmi dôkladne aj s vrstvou zeme až do 60 až 80 cm hĺbky.

V exteriéri prvá sonda bola situovaná kolmo na západný uzáver kostola v predĺžení V–Z osi budovy. Základové murivo, ktoré ani štruktúrou ani šírkou nebolo odlíšené od nadzemného obvodového muriva siahalo do 75 cm hĺbky od úrovne terajšieho terénu. Nevykazovalo stopy ani po pôvodnom prerušení prípadného vchodu ani po prístavbe teoreticky predstaviteľnej veže. V hĺbke 80 cm sme narazili na niekoľko hrobov orientovaných v smere S–J. O existencii prevažnej väčšiny týchto hrobov sa dalo usudzovať iba na základe nepatrných zvyškov kostí, nálezov železných klinčov a mierne rozdielnej farby výplne hrobových jám, ktoré sa len pozvoľne rozlišovali od neporušenej zeminy. V suchej ílovitej zemine boli kostry úplne strávené, rozpadnuté, len vzácné sa dalo natrafiť na fragmenty najsilnejších častí dlhých kostí. V týchto podmienkach sa nedalo určitostou zistiť počet hrobov na preskúmanej ploche. Dva pomerne v lepšom stave zachovalé hroby sme odkryli v tesnej blízkosti základov. Prvý bol hrob dospelého jedinca orientovaný v smere S–J. V panvovej časti sa našla kovová pracka z bronzového plechu (obr. 6:5), datovateľné najneskoršie na koniec 16. storočia. Druhý hrob nachádzajúci sa 10 cm hlbšie, orientovaný V–Z, bol starší, hrobová jama bola narušená prvým hrobom, neobsahoval sprievodný materiál. Všetky hroby evidentne rešpektovali stojacu architektúru.

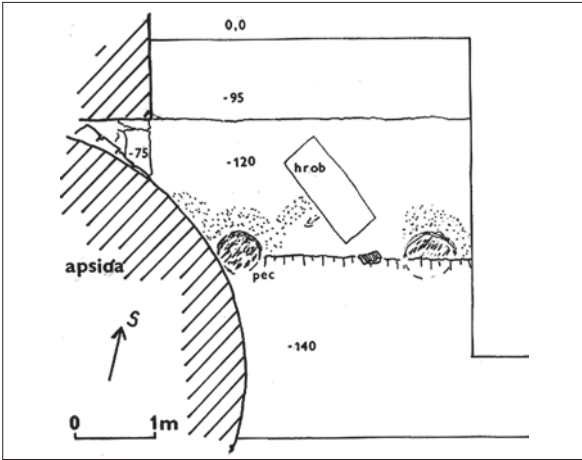
Sakristia, priliehajúca k severnej strane apsidy, ako to ukázali sondy pri opornom pilieri a v mieste pripojenia k apside, nebola vybudovaná s kostolom naraz. Dôkazom sú škáry medzi murivom kostola a sakristie viditeľné i v základoch (obr. 8). Na druhej strane však podobná štruktúra muriva a podobnosť spojiva nasvedčuje tomu, že medzi výstavbou kostola a sakristie nebol podstatný časový odstup.

Obr. 7. Rákoš. Sklenený krčiaztek, 15. storočie. Foto K. Fúryová.
Abb. 7. Rákoš. Glaskrug, 15. Jhdt. Foto K. Fúryová.

Obr. 8. Rákoš. Pohľad na murivo základov apsidy a sakristie. Foto K. Fúryová.
 Abb. 8. Rákoš. Fundamentmauerwerk von Apsis und Sakristei. Foto K. Fúryová.

Obr. 9. Rákoš. Situácia za apsidou kostola. Kresba K. Fúryová.
 Abb. 9. Rákoš. Situation hinter der Kirchenapsis. Zeichnung K. Fúryová.

Obr. 10. Rákoš. Zvyšky šachtových pecí, 11.–12. storočie. Foto K. Fúryová.
 Abb. 10. Rákoš. Überreste der Schachtöfen, 11.–12. Jhdt. Foto K. Fúryová.

Výskum za apsidou priniesol zaujímavý objav.

Prehlbovaním a rozšírením sondy orientovanej v pozdĺžnej osi kostola sme zistili, že do žltého ílovitého podlažia sledujúceho pôvodnú prirodzenú konfiguráciu terénu, ktorý mierne klesá južným smerom, umelo vytvorili 20 cm vysoký schod. Na rozhraní tohto zlomu sa objavili zvyšky batérie železiarskych šachtových pecí, resp. spodné časti šachty, nístetje, plné železnej hmoty (obr. 9 a 10). Z troch takto zachytených objektov boli dve pomerne dobre zachovalé, tretia (stredná) bola silne narušená hrobom. Okolo nich bola zemina, zrejme

vplyvom silnej teploty, do 50 cm vzdialenosti sfarbená do červena. Takýto oblúk spáleného ílu podchádza pod základy apsidy, z čoho usudzujeme, že ďalšia, štvrtá pec tejto batérie, resp. jej zvyšky sa nachádzajú priamo pod základmi apsidy (obr. 10). Železo-hutnícku činnosť na mieste kostola dokazujú aj už vyššie spomenuté nálezy železnej trosky a dreveného uhlia v interiéri apsidy. Južne od pecí až do hĺbky 140 cm siahala vrstva sivej premiešanej zeminy podľa všetkého výplň pracovného priestoru pred pecami. Až v tejto hĺbke sa nachádzalo pevnejšie ílovité podložie.

Objav batérie ťachtových pecí má kľúčový význam pre určenie času vzniku kostola. Vybudovať ho totiž mohli až po zániku činnosti tavenia železa v malých ťachtových peciach na danom mieste. Železiarske pece majú analógie na neďalekom nálezisku v Gemerskom Sade-Somkúte (Fúryová–Míček–Míhok–Tomčo 1991, 136) a 30 km južnejšie na území Maďarska na južnej hranici spiško-gemerskej železiarskej oblasti, na lokalitách Imola, Trizs a Felsőkelecsény (Heckenast–Nováky–Vastagh–Zoltay 1968, 38) datované od 9. až do prvej polovice 13. storočia. Druhá polovica 13. storočia priniesla zmenu aj v technológii tavenia železnej rudy. Právom môžeme predpokladať, že podobne ako inde aj v Rákoši skončila výroba železa v malých ťachtových peciach, a pred koncom 13. storočia už bol priestor voľný k výstavbe kamenného kostola.

V 12–16 m vzdialenosti na západ od objektu, v stredovej osi budovy, bol 2 m širokou sondou prerezaný zemný val, ktorý bol na povrchu spevnený väčšími neopracovanými kameňmi. Ten istý val bol zistený aj na východ od kostola. V tejto časti boli na ňom zachovalé spodné vrstvy 60 cm širokého kamenného muriva. Jedná sa o časť ohrady, ktorá obkolesovala stavbu kostola už od stredoveku.

Prvá písomná správa z roku 1318 spomína v polohe neskoršej osady Rákoš obec Tarpfalwa. Pred tým, už koncom 13. storočia Szár Detre vybudoval v blízkosti hrad, od roku 1427 hrad aj obec preberá pomenovanie blízkeho potoka a spomína sa názvom Rákoš (Ila 1946, 250–251). Obec je usadená na úpätí vrchu Železník. Tu sa nachádzali najviac dobývané ložiská železnej rudy a aj názov vrchu poukazuje na rozsiahlu železiarsku činnosť v tejto polohe. Ani zánikom zastaralej technológie hutníctva železa v Rákoši neupadla prosperita železiarskej činnosti. Honosná výzdoba kostola a neskôr aj bohaté barokové zariadenie poukazuje na to, že užívatelia objektu mali z čoho aj naďalej financovať takéto výdavky.

Literatúra

- BODOROVÁ, O., 1998: Archaické prvky v gemersko-malohontskom hrnčiarstve. In: Zborník Remeslo a jarmok na Slovensku, 65–75. Bratislava.
- FÚRYOVÁ, K.–JANOVÍČKOVÁ, M., 1988: Odras vplyvu benátskeho sklárstva na nálezoch stredovekého skla z územia Slovenska – Wiederspiegel des Einflusses venezianischen Glashüttenwesens auf das in der Slowakei gefundene mittelalterliche Glas, AH 13, 619–631.
- FÚRYOVÁ, K.–MÍČEK, M.–MIHOK, L.–TOMČO, Š., 1991: Začiatky železiarstva vo východnej časti Gemera v stredoveku – Beginnings of ironworking in the eastern part of Gemer in the middle ages, Zborník SNM LXXXV – Archeológia 1, 107–144.
- HECKENAST, G.–NOVÁKI, GY.–VASTAGH, G.–ZOLTAY, E., 1968: A magyarországi vaskohászat története a korai középkorban. Budapest.
- HUDÁK, J., 1984: Patrociniá na Slovensku. Umenovedný ústav SAV (Interná tlač). Bratislava.
- ILA, B., 1946: Gömör megye III. Budapest.
- KUŠNIEROVÁ, E., 1993: Mobilár rim.-kat. kostola v Rákoši, Pamiatky a múzeá 3, 10–11.
- 1995: Stredoveká nástenná maľba z Rákoša, Pamiatky a múzeá 2, 17.
- P. SZALAY, E., 2005: Gömöri kerámia az Alföldön. Debrecen.
- POLLA, B., 1986: Košice-Krásna. Košice.
- TOGNER, M., 1989: Stredoveká nástenná maľba v Gemeri. Bratislava.

Die romanische Kirche in Rákoš

Das Archäologische Museum des Slowakischen Nationalmuseums hat im Jahr 1990 auf Ersuchen des Denkmalzentrums in Rožňava eine archäologische Grabung der mittelalterlichen Kirche in der Gemeinde Rákoš durchgeführt. Die Gemeinde befindet sich im Großbrauschenbacher Hügelland am Fuß des Berges Železník, der schon im Mittelalter als ein Zentrum intensiver Eisengewinnung bekannt war. Die Kirche liegt im nördlichen Teil der Gemeinde in höherer Lage (Abb. 1).

Durch die im Innenraum der Kirche durchgeführte Grabung gelangte man zu mehreren Erkenntnissen: Die ganze Kirche, d.h. das rechteckige Schiff mit halbrunder Apsis, wurde im Rahmen einer einzigen Bauetappe erbaut. Die ursprüngliche Grundrissanlage hat sich seit dem Mittelalter nicht geändert. Darauf deutet der jeweils gleiche Charakter des Kirchenschiffs, der Apsis und der oberirdischen Außenmauern sowie die Tatsache hin, dass sowohl Fundament als auch Mauerwerk von Kirchenschiff und Apsis miteinander verbunden sind. Im Mittelalter wurden in der Kirche Bestattungen durchgeführt. Man fand in den Boden eingelassene Gräber. Durch die Grabung wurde nur die unterste Schicht der Gräber erfasst. Über den Gräbern befand sich eine 60–80 cm starke lockere und homogene Aufschüttung, die im Rahmen der im Barock erfolgten Veränderungen des Interieurs entstanden war. In dieser lockeren Aufschüttung befand sich eine größere Menge Scherben bemalter Keramik vom Ende des 17. und Anfang des 18. Jahrhunderts, glasierte Scherben von Krügen, Tellern und Schalen, auf deren weißem Untergrund sich Pflanzen- und Figurenmotive erhalten haben, die mit brauner, grüner und schwarzer Farbe angefertigt wurden (Abb. 3; Abb. 4). Dabei handelt es sich nachweislich um die heimische Produktion von Gemer-Töpfern (Bodorová 1998, 65). Anfang des 18. Jahrhunderts wurde die Kirche mit einem sehr kostspieligen Mobiliar, mit Altären und einer Kanzel ausgestattet (Kušnierová 1993, 10–11). Zu diesem Anlass wurde auch der Pflasterbelag oder der Fußboden ausgetauscht, und zwar sehr gründlich sogar mit einer 60 bis 80 cm starken Erdschicht. Dicht neben dem Seitenaltar auf der Südseite hat man in der Schicht unter der neuzeitlichen Aufschüttung in einer eingetieften Grube die Scherben eines Glaskruges und einen unversehrten Tonbecher entdeckt (Abb. 6:1, 2).

Im Außenraum haben wir hinter der Apsis durch Tieferlegung und Vergrößerung der in der Längsachse der Kirche ausgerichteten Sonde Reste einer Schachtofenbatterie, bzw. die unteren Teile des Schachtes, das sog. Gestell, entdeckt, das voller Eisenmaterial war (Abb. 9, 10). Von den drei auf diese Art entdeckten Objekten waren zwei relativ gut erhalten, das dritte (mittlere) Objekt war stark durch ein Grab gestört. Das die Objekte umgebende Erdreich war, offenbar durch Einwirkung der starken Temperatur, bis in 50 cm Entfernung rötlich gefärbt. Ein solcher Bogen verbrannten Lehms verläuft auch unter dem Fundament der Apsis, woraus wir schließen, dass ein vierter Ofen dieser Batterie, bzw. Reste von ihm, sich direkt unter dem Fundament der Apsis befinden (Abb. 10). Die Entdeckung der Schachtofenbatterie ist für die Bestimmung der Entstehungszeit der Kirche von grundlegender Bedeutung.

Die erste schriftliche Nachricht aus dem Jahr 1318 erwähnt in der Lage der späteren Siedlung Rákoš die Gemeinde Tarphalwa. Davor wurde von Szár Detre bereits Ende des 13. Jahrhunderts in der Nähe eine Burg errichtet. Ab dem Jahr 1427 übernehmen sowohl Burg als auch Gemeinde den Namen des nahe gelegenen Baches und werden unter dem Namen Rákoš erwähnt (Ila 1946, 250–251). Die Gemeinde liegt am Fuß des Berges Železník. Dort befanden sich die meisten Abbaustätten für Eisenerz, auch der Name des Berges deutet auf eine intensive Eisengewinnung in dieser Lage hin. Auch nach dem Untergang des veralteten Eisenverhüttungsverfahrens hat der Wohlstand in Rákoš nicht gelitten. Die prachtvolle Dekoration der Kirche und auch die spätere reiche Barockeinrichtung deuten darauf hin, dass die Nutzer des Objektes auch weiterhin wussten, wie sie solche Ausgaben finanzieren konnten.